

ПРОБЛЕМИ ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІСЦЕВИХ ПРИРОДНИХ МОНОПОЛІЙ

д.е.н., проф. Теліженко О. М., асп. Куц Я. В.

Проблеми функціонування місцевих природних монополій у наданні послуг водопостачання та каналізації пов'язані з двома групами протиріч. З одного боку, вигідніше використовувати одну компанію, яка надає ці послуги, оскільки, таким чином, можна використовувати переваги, пов'язані з більш низькими витратами. З іншого боку, наявність єдиного постачальника створює небезпеку диктату умов на даному ринку. В результаті існування цих протиріч природні монополії зазвичай розглядаються як потенційні об'єкти регулювання.

Як правило, регулювання здійснюється за принципом природних витрат. Основна ідея цього принципу полягає в тому, що природні витрати являють собою витрати невикористаних можливостей виробництва додаткової одиниці товару або послуги. Таким чином, вони визначають кількість ресурсів, які суспільство повинно виділити для виробництва такого товару або послуги.

Незважаючи на привабливість цього принципу з точки зору ефективності, при розрахунку цін на послуги водопостачання та каналізації принцип природних витрат може мати обмежене застосування. По-перше, встановлення ціни, рівної природним витратам, може не дозволити забезпечити необхідний рівень прибутковості постачальника. По-друге, у випадках розбіжності між короткостроковими природними витратами і довгостроковими природними витратами, неясно, до яких з них слід прив'язувати встановлювану ціну. По-третє, враховуючи, що щонайменше в найближчій перспективі потужність виробництва буде залишатися постійною, в той час як в деяких випадках рівень попиту може змінюватися в часі (наприклад, в залежності від сезону), очевидно, що принцип природних витрат не може бути реалізований простим і зрозумілим способом.

Встановлення цін на послуги водопостачання та каналізації у відповідності з принципом природних витрат вимагає встановлення компромісу між продуктивністю і доходом. Цей варіант можливий у випадку компанії, яка характеризується зниженням середніх витрат. При цьому передбачається, що природні витрати виробництва нижчі за середні витрати. Тоді встановлення ціни по природним витратам хоча і забезпечить рентабельність, але не дозволить компанії отримати достатніх доходів для покриття сумарних витрат. Одним з варіантів вирішення цієї проблеми є застосування тарифу, який складається з двох частин, що також називають нелінійним або нерівномірним ціноутворенням.

Що стосується послуг водопостачання та каналізації, двоставковий тариф складатиметься з одноразової суми плати за підключення, наприклад, F , плюс плата за кожен одиницю, яка дорівнює природним витратам, p . Таким чином, тариф, який буде сплачувати споживач, буде визначатися як $T = F + pq$; де q характеризує кількість наданих послуг. В цьому випадку слід зазначити, що дана схема розрахунку ціни передбачає цінову дискримінацію в тому сенсі, що дійсна одинична ціна, середня ціна T/q , знижується в q ; іншими словами, відбувається зниження середнього тарифу. Двоставковий тариф дозволяє забезпечити як продуктивність, так і доходи, але він не створює необхідних стимулів для економії води.

Нарешті, ще один варіант вирішення проблеми можливої недостатньої прибутковості (хоча він і не використовується для досягнення компромісу між ефективністю і прибутковістю) в разі зниження середніх витрат, полягає в тому, щоб просто встановити ціни, рівні сумі середніх витрат. У цьому випадку ціни будуть занадто високими по відношенню до рівня достатньої продуктивності, а обсяг наданих послуг занадто низьким. Ступінь впливу цих факторів на продуктивність буде залежати від низки умов, включаючи ступінь розбіжності між середніми і природними витратами.

При економічному аналізі виробництва і витрат зазвичай розмежовують короткострокові та довгострокові періоди. Короткостроковий період визначається як період часу, протягом якого залишається постійним хоча б один виробничий фактор, а довгостроковий період – це період часу, протягом якого можуть змінюватися всі виробничі фактори. У сфері водопостачання і каналізації короткостроковий період може розглядатися як період, протягом якого виробничі потужності залишаються незмінними, у той час як протягом довгострокового періоду виробничі потужності можуть змінюватися.

Очевидно, що при розрахунку на довгостроковий період забезпечення економічної ефективності вимагає вибору ціни, яка була б рівна довгостроковим природним витратам, тобто сумі природних експлуатаційних витрат і природних витрат по розширенню виробничих потужностей. Однак, при розрахунку на короткостроковий період забезпечення економічної ефективності при постійній потужності виробництва вимагає встановлення цін, рівних короткостроковим природним витратам, і, отже, цей метод ціноутворення дозволить відшкодувати частину експлуатаційних витрат без урахування майбутнього розширення виробничих потужностей. На думку деяких фахівців, у цьому випадку, якщо є можливість прогнозувати необхідність заміни або розширення об'єктів інфраструктури в майбутньому, правильним методом ціноутворення буде встановлення цін, рівних довгостроковим природним витратам, що дозволить визначити обґрунтовані критерії для прийняття інвестиційних рішень.

Зміна попиту в часі, наприклад, в залежності від сезону, є характерною особливістю систем водопостачання і каналізації. Наприклад, очікується, що попит буде високим в літній та низьким в зимовий період. Передбачається, що потреба в гарячій воді буде високою взимку і низькою влітку.

У цих випадках рекомендується, з метою забезпечення ефективності, регулюючим органам встановлювати ціни, рівні короткотерміновим природним витратам. При цьому необхідно враховувати доцільність розширення об'єкта на основі порівняння довгострокових природних витрат (тобто експлуатаційні

витрати і витрати на розширення потужностей) з рівнем готовності платити в період підвищеного сезонного попиту. Якщо рівень потреби в послугі в період сезону підвищеного попиту перевищує довгострокові приrostні витрати, то розширення відповідних потужностей буде вигідним для добробуту суспільства. Однак, в описаній ситуації слід уникати справляння єдиної ціни вище короткострокових приrostних витрат, але нижче довгострокових приrostних витрат. У такій ситуації може виникнути два типи незадовільної ефективності. З одного боку, оскільки ціна перевищує короткострокові приrostні витрати, в сезон зниженого попиту буде спостерігатися дуже низький рівень споживання, що призводить до недовантаження виробничих потужностей об'єкту. З іншого боку, встановлення ціни нижче довгострокових приrostних витрат викличе зниження добробуту в разі збільшення виробничої потужності так як при цій ціні вартість споживаних послуг на даному рівні буде нижчою витрат щодо їх забезпечення.